

HET WOORD VAN DE WEEK

19e jaargang nr. 43 30 oktober 1966

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

De eigen zendtijd (elke maandagavond 19.40-19.50)

Het is dan zover. Men heeft bij de N.R.U. voor onze 10 minuten een plaats gevonden en wel op maandagavond van 19.40—19.50. U zult dus vanaf 7 november tot 1 mei op elke maandagavond een uitzending van het Humanistisch Verbond kunnen beluisteren.

Iedere lezer zal wel eens in eigen kring een jong echtpaar hebben gehad, dat na jarenlang zoeken genoeg nam met een eenvoudige woning, zo eenvoudig, dat omgeving en ruimte minder was dan men als inwoning had gehad. Maar het was een eigen huis en dit gaf een zekere voldoening.

Zo ligt het nu bij ons ook. Wel vragen zich velen met ons af, waarom nu op maandag. En wij zullen dan ook blijven proberen zendtijd op zondag te krijgen bij de nieuwe zendtijd-verdeling per 1 mei 1967. Dit zal trouwens niet het enige punt van overleg moeten zijn. Ook de omvang van deze toewijzing behoeft o.i. nog een aanmerkelijke verbetering. Voor het Humanistisch Verbond is een zendtijd van 10 minuten per week geen redelijke toewijzing. Het is ook onredelijk als men een vergelijking maakt met de kerkelijke uitzendingen.

Wij geven u een overzicht, dat wij ontleen aan het radioprogramma van 22 oktober tot 29 oktober. Hilversum I:

zaterdag 22 oktober:

7.10— 7.15 uur Het levende woord (K.R.O.)	5 min.
7.55— 8.00 uur Overweging (K.R.O.)	5 min.
20.40—20.45 uur Overweging (K.R.O.)	5 min.
	15 min.

zondag 23 oktober:

8.55—10.00 uur Hoogmis (K.R.O.)	65 min.
10.00—12.00 uur I.K.O.R.	120 min.
17.00—18.30 uur Convent van kerken	90 min.
18.45—19.00 uur I.K.O.R.	15 min.
22.40—23.00 uur Geloven in morgen (K.R.O.)	20 min.
	310 min.

maandag 24 oktober:

7.10— 7.15 uur Dagopening N.C.R.V.	5 min.
10.25—11.00 uur Rondom het Woord (N.C.R.V.)	35 min.
16.00—16.30 uur Uit de Bijbel (N.C.R.V.)	30 min.
22.15—22.30 uur Avondoverdenking (N.C.R.V.)	15 min.
	85 min.

Dit is in 3 dagen 410 minuten of ongeveer 7 uur. U kunt het nog per week gaan bepalen en dan ook nog Hilversum II bekijken waar u elke dag minstens zoveel tijd voor kerkelijke uitzendingen aantreft als het Humanistisch Verbond per week krijgt en op Hilversum III treffen we nog het Leger des Heils aan op zaterdag (30 min.). Niet dat wij het erg vinden, dat men over deze zendtijd beschikt, maar de thans demissionaire minister trekt de verhouding toch wel geheel scheef, als hij het Verbond met 10 minuten per week voldoende vertegenwoordigd vindt. Wij zouden hem willen adviseren eens een blik te slaan in de enquête van het weekblad Margriet. (Zie nr. 42 van 15 oktober - blz. 90 tot 109). Daar vindt u op pag. 101 met kleine letters het volgende:

„Eén derde van de Nederlandse bevolking is dus niet aangesloten bij een kerkgenootschap of godsdienstige groepering. Aan hen vroegen wij: beschouwt u zich als humanist? 5 % van de Nederlandse vrouwen en 9 % van de Nederlandse mannen antwoordde op deze vraag „ja”.

Daarom is er voor ons maar één oplossing. Blijven zoeken naar wegen om een veelvoud toegewezen te krijgen van wat wij aan zendtijd hebben. U weet hoe ook u ons daarmee helpen kunt, n.l. door het zoeken naar inschrijvers op het Woord van de Week.

Met uw medewerking zullen wij zeker slagen.

Wij verzoeken alle lezers van dit blad er zoveel mogelijk bekendheid aan te geven, dat met ingang van 7 november a.s. iedere maandagavond van 19.40-19.50 uur een uitzending van het Humanistisch Verbond plaats vindt.

Variëteit in levensopvatting

Ik loop een kerk binnen. Het is een kathedraal uit de middeleeuwen. Daarin valt meestal veel moois te zien. Het portaal van die kerk hangt vol biljetten. Er is een grote, helder gekleurde plaat bij waarop staat te lezen dat het christendom aan twee miljard niet-christenen op aarde brood en waarheid wil geven.

Als we het nog niet wisten dan maakt deze plaat duidelijk dat we leven in een wereld waar het christendom een deel van uitmaakt. De aarde is bevolkt met mensen die stuk voor stuk op hun eigen manier de wereld en het leven aanvoelen en menen te begrijpen. Maar mensen lijken genoeg op elkaar om vaak overeenkomstige gevoelens en gedachten te hebben over het leven. Zo vormen zij kerken en geestelijke bewegingen. Maar er blijft, gelukkig, een grote variëteit in levensopvatting bestaan.

Na eeuwen van godsdienstoorlogen en van godsdienstige twisten in allerlei vormen, ziet het er tegenwoordig naar uit dat de verhoudingen tussen de verschillende levensopvattingen hier en daar iets gaan verbeteren. Misschien gaan we ook op dit punt ons iets meer bewust worden van onze aanleg. Wat is dat dan voor een aanleg? En wat heeft die te maken met die betere verstandhouding tussen de verschillende levensopvattingen? Zo zult u vragen. Ik antwoord:

Alleen mensen bezitten de eigenschap te leven en tegelijkertijd met hun leven iets te doen, er iets mee te willen. We houden er meningen op na, nemen beslissingen, kiezen, doen uitvindingen, maken kunst en wetenschap, bedenken nieuwe sporten en hebben telkens weer nieuwe gedachten over ons bestaan en over de wereld waarin wij leven. Ieder van ons doet daaraan op zijn persoonlijke manier mee. We willen als het enigszins kan zelf kiezen wat we willen worden, met wie we vrienden zullen zijn, met wie we trouwen, hoe we onze kinderen opvoeden. We willen zoveel mogelijk ons eigen leven maken. Onze aanleg houdt in: eigen keuze, vrijheid om ons naar eigen mogelijkheden te ontwikkelen, zelfstandig na te denken.

Ik geloof dat in onze tijd overal op aarde de mensen zich hun aanleg iets meer bewust gaan worden. Maar eigen keuze, vrijheid van ons naar eigen aard te ontwikkelen en zelfstandig te zijn, is zonder meer niet genoeg. Onze eigen aard kan wel zijn dat we ten koste van anderen willen leven door uitsluitend te letten op wat voor ons persoonlijk voordelig is, wat ons belang, onze zaak bevordert. Met onze uitvindingen kunnen we elkaar vernietigen, onze gedachten kunnen voor anderen onheil betekenen. Daarom is de wereld nog vol slavernij, dwang, geestelijke onderdrukking, vol minachting voor overtuigingen die de onze niet zijn. Want het besef is nog maar zwak, dat ieder het recht heeft op eigen keuze, op vrijheid zich naar eigen aard te ontwikkelen of zelfstandig te denken. Wij maken gewoonlijk van dat recht een onrechtmatig gebruik door het aan anderen te weigeren. Maar we doen dat in de tegenwoordige tijd meer en meer met een slecht geweten. Onze tijd is ook de tijd van het slechte geweten: over de oorlog, de armoede, de rassenscheiding, de dictatuur.

Maar we hebben ook meer besef dan vroeger het geval was, hoe we betere menselijke verhoudingen kunnen maken. We worden ons meer

bewust dat de menselijke solidariteit de grondslag moet zijn van ons persoonlijk leven en van de samenleving. Zolang we alleen maar ons eigen land, ons ras, onze partij of kerk en onze welvaart zien, leven we menselijkerwijs gesproken maar heel gebrekkig. De ontdekking van de menselijke verbondenheid is de grote ontdekking van de moderne tijd. Het geeft ons leven een geheel eigen zin en verantwoordelijkheid. Het is een van de grote waarden in het moderne humanisme.

Ik keer terug tot die plaat in de kerk. Best mogelijk dat ermee werd bedoeld het christendom als de enige echte waarheid aan twee miljard niet-christenen te brengen. Maar de werkelijke nieuwe geest van onze tijd is niet die van de ene en alleenzalmakende waarheid maar de geest die is bezielde van de idee der solidariteit. Een bij uitstek praktische idee.

J. C. BRANDT CORSTIUS

Lees

**„Mens
en Wereld”**

Vraag gratis proefnummer

HUMANISTISCH VERBOND

Postbus 114 - Utrecht

De Stichting Socrates organiseert op zondag 13 november 1966 in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort haar najaarslanddag, onder de titel:

**„Alle waarden
overboord?”**

Tijdens deze conferentie zullen prof. dr. W. van Dooren en drs. S. J. Doorman enkele aspecten van moderne, ethische inzichten ter sprake brengen. Er zal gelegenheid zijn tot een gedachtenwisseling over het onderwerp.

De bijeenkomst zal onder voorzitterschap staan van prof. dr. Libbe van der Wal.

Aanvang 11 uur — Sluiting 16 uur.

De deelnemersprijs bedraagt f 4,— p.p. Voor contribuanten en donateurs van de Stichting en voor studenten bedraagt deze f 1,75 p.p.

Een lunch kan worden geserveerd voor f 4,50 p.p.

U kunt een aanmeldingsformulier aanvragen bij de Humanistische Stichting Socrates, Postbus 114 te Utrecht.

een lezing voor de microfoon van de wereldomroep op zondag 30 okt. 1966

Wij lezen in „Mens en Wereld”: (29 oktober)

Jubileum-uitverkoop bij de V.P.R.O.

Het televisie-debat over „God na de dood van God”, dat de V.P.R.O. organiseerde ter gelegenheid van haar 40-jarig bestaan, bracht de merkwaardige werking van de televisie wel aan het licht. Van vele kanten werd achteraf verzekerd dat het 'n aantrekkelijk en vaak boeiend *schouwspel* was geweest. De meerderheid van de aanwezigen in de zaal zelf had een sterk gevoel van onbehagen, of het nu christenen waren of niet. Afgezien van enkele „bekende persoonlijkheden” die een voorwendsel kregen om aan hun image voort te bouwen door weer even op de beeldhuis te verschijnen — wat zij zeiden had de charme van zelfs niet te verbergen dat er geen bijdrage tot de discussie werd bedoeld. Het leek buiten twiifel dat het christelijk geloof niet veel zinrijks te berde te brengen had. Dit zou tot de gevolgtrekking kunnen verleiden dat de niet-gelovigen opgewekt naar huis gingen. Ik moet bekennen dat ik om kwart voor elf met een katterig gevoel uitkneep. Zó willen wij de discussie over het godsgeloof in onze tijd toch liever niet gevoerd zien. In eerste instantie hebben wij geen behoefte om mee te praten over „God na de dood van God”. Wij hebben de overledene niet gekend. Maar in een discussie die iets verhelderen wil, kunnen we plezier beleven. De teach-in van de V.P.R.O. verlichtte niets dan een vermoeiende spraakverwarring. Het euvel van het moderne godsgeloof is de wraak der letterlijkheid. De gelovige mens spreekt aanvankelijk in de benaderende, stamelende toon van de gelijkenis. De dood van elke godsvoorstelling betekent het, indien men de gelijkenis letterlijk gaat nemen. De kerken hebben weinig gepresteerd om het symboolkarakter der geloofsoverwegingen helder te handhaven. Integendeel, het lijkt een onuitroeibare neiging om symbool en werkelijkheid te verwarren. Theologen, die de onbevleete ontvangenis tot speciaalstudie hebben verkozen, kunnen er van meepraten. Maar dit wrekt zich keer op keer. Vrij denkend — en denken is eigenlijk altijd vrij — komen de mensen die geloven regelmatig met ernstige tegenstrijdigheden te zitten. Gerard van 't Reve — de enige die iets van wijsheid loosde bij de teach-in — zei het heel duidelijk: alleen de letterlijkheid is dodelijk voor mijn geloofsvoorstellingen.

Waar de hele moderne God-is-dood-theologie (wat laat, sinds Kant, nietwaar?) mee zit is de wraak der letterlijkheid. En in haar ramp kan zij de verwarrende metaforen nog niet laten varen. God is niet dood, zei Buskes. Hij heeft nog gelijk ook, zei ik tegen Constandse, want hij heeft nooit „geleefd”. Leven betekent ook geboren worden en sterven. Er wordt dus heel iets anders bedoeld. Maar als een theoloog dat weer uit moet leggen, verstrikt hij zich opnieuw in taalkundige beelden — en in de gemeentes en parochies zet men zich weer gerust neer op letterlijkheden. Tot men, veel later, weer gaat nadenken — enz. enz.

Als het ophoudt interessant te zijn, wordt het een vermoeiende zaak.

P. Spigt

Wij lezen in „Onderweg”, R.K. weekblad voor het bisdom Breda:

dat ene kwartiertje

De radio- en televisieprogramma's volgens de nieuwe formule zijn begonnen. De Hullekiedullekiefans missen voortaan de harige-apekool en

kunnen hete hullekiedullekietranen schreien bij zijn vroeg verscheiden, maar wellicht kunnen ze nu snorrebaarden bij Ted de Braak, die, als ik het goed begrepen heb, de invloedrijke rol van Henk Terlingen gaat overnemen. De Nederlandse Radio Unie — nationale omroep, die volgens velen toch weer geen nationale omroep is, maar wat is ze dan: een zuilengalerij? — heeft de sportrevue overgenomen en nu is er ineens een uur meer + geen ruzie met de Avro. De K.R.O. kan ook weer volop oecumenisch doen met de N.C.R.V., want het gereformeerde hoofd hoeft zich niet langer te schudden bij het onheilige zondagsverkeer, dat rooms met rood onderhield als het om sport ging.

En de Tros is er. Uitgeworpen door tòch een juffrouw van de Telegraaf (maar dat mocht eerst niemand weten; een onafhankelijk blad is immers niet vóór de Tros, maar tegen de zuilen) en door Karel Prior, die ooit de bonte dinsdagavondtrein van de verzuiilde Avro in gang zette, maar nu blijkbaar behoefte kreeg op zijn oude dag de Trossen los te gooien en met de onverzuiilde Avro in zee te gaan. Enfin: U hebt het kunnen lezen, opnieuw heeft zelfs een Slotemaker het stromend Avro-Vogt niet kunnen stillen.

ZONDAGMORGEN 9.45

Maar het gaat me vandaag niet om het leed van Avro en de vreugde van Tros, noch om Hullekiedullekie en Ted de Braak; wel om dat hele ernstige programma, dat de Vara op zondagmorgen kwart voor tien, direkt na het zwaar beluisterde „Weer of geen weer” van Garthoff plaatste. Het hele ernstige programma droeg de naam „Geestelijk leven” en werd geredigeerd door het Humanistisch Verbond. Voorzover er daartoe gelegenheid was, heb ik behoord tot de regelmatige luisteraars, en ik blijk een van de driehonderdduizend te zijn geweest, die elke zondag kwart voor tien afstemden op deze dikwijls taaie, maar meestal waardevolle, in ieder geval rijke rubriek. De rubriek is niet opgeheven, maar ze gaat een zwervend bestaan leiden, zo zei de voorzitter van het Humanistisch Verbond, prof. J. P. van Praag, die de laatste kwart-voor-tien-uitzending verzorgde en hiervan — ik dacht terecht — een ware klaagzang maakte.

Het is niet aardig van de zuilen, dat dit éne kwartiertje op die zondagmorgen nu juist verdwijnen moest, terwijl de confessionele groepen aan kerkelijks niets tekort komen. Men had óók de humanisten hun tijd van bezinning op de dag van bezinning moeten blijven gunnen, al mag het dan voor hen geen dag des Heren zijn. Want met reden mocht Van Praag zeggen, dat het Humanistisch Verbond twee belangrijke dingen heeft gedaan: vooreerst heeft het niet-christenen (of niet-langer-christenen) samengebracht rond de belijdenis van een echte overtuiging; en vervolgens heeft het voor heel veel een negatieve levenshouding omgebogen tot een positieve stellingneming.

In de zo moeilijk tot stand gekomen en nog zo moeizaam te realiseren samenwerking van de Kerken met de belangrijkste representant van het humanisme is het wegnemen van dit zondagmorgenprogramma — twintig jaar lang is het op die tijd uitgezonden! — een vervelende taktische fout die, hoop ik, bij een herformulering van de zendtijdsverdeling zal worden hersteld.

M. Huybregts

BOEK IV

stelling 67. De vrije mens denkt over niets minder dan over de dood; zijn wijsheid betreft niet de overdenking van de dood, maar van het leven.

bewijs. De vrije mens, dat wil zeggen hij die uitsluitend naar het gebod der rede leeft, wordt niet door de vrees voor de dood geleid, maar begeert onmiddellijk het goede, d.w.z. het handelen, leven, en bewaren van eigen wezen — volgens het uitgangspunt, dat hij naar het eigen goed streeft; daarom denkt hij over niets minder dan over de dood en betreft zijn wijsheid de overdenking van het leven.

stelling 69. De deugd van de vrije mens wordt evenzeer aangetroffen in het uitwijken voor gevaaren als in het overwinnen ervan.

bewijs. Een emotie kan alleen opgeheven worden door een tegengestelde emotie, die sterker is dan de eerste. Evenwel zijn blinde overmoed en vrees emoties, die als even groot beschouwd kunnen worden. Dus wordt er een even grote deugd of kracht van de ziel vereist om de overmoed, als om de vrees op te heffen; d.w.z. de vrije mens heeft de zelfde zielskracht nodig om gevaaren uit te wijken als om ze te overwinnen.

gevolg. Dus wordt een vrije mens even grote wilskracht toegeschreven om op zijn tijd te vluchten als om te strijden. De vrije mens kiest met dezelfde wilskracht of tegenwoordigheid van geest strijd of vlucht.

opmerking. Wat wilskracht is of wat ik eronder versta, heb ik eerder gezegd: het is het streven van ieder om zijn eigen wezen te bewaren, uitsluitend naar het gebod der rede. Onder gevaaren versta ik alles wat oorzaak van kwaad kan zijn, bijv. droefheid, haat, tweedracht, enz.

stelling 70. De vrije mens, die temidden van dwazen leeft, probeert zoveel mogelijk voor hun weldaden uit te wijken.

bewijs. Ieder beoordeelt uit eigen inzicht wat goed is. De dwaas dus, die aan iemand een weldaad bewijst, zal ook naar zijn inzicht beoordeelen, en zal treurig worden als de weldaad voor minder gehouden wordt door degene, aan wie hij bewezen is. De vrije mens evenwel probeert in vriendschap verbonden te zijn met de andere mensen, tracht niet de naar hun gevoel gelijke weldaden terug te doen, maar tracht zichzelf en de anderen te leiden volgens het vrije oordeel

der rede, en dat te doen, waarvan hij weet dat het het voornaamste is. Dus de vrije mens, die niet door de dwazen gehaat wil zijn, en niet hun streven, maar alleen de rede wil volgen, probeert zoveel mogelijk voor hun weldaden uit te wijken.

opmerking. Ik zeg: zoveel mogelijk. Want ook al zijn mensen dwaas, toch zijn het mensen, die in noodzakelijke gevallen menselijke hulp, die het waardevolst van alles is, kunnen verlenen. En zo komt het dikwijls voor, dat het noodzakelijk is van hen een weldaad te accepteren, en hen daarvoor naar hun inzicht te bedanken. Daar komt nog bij, dat we ook voorzichtig moeten zijn in het uitwijken voor weldaden, om niet de schijn te wekken, dat we hen verachten, of uit gierigheid bang zijn voor een beloning; zo zouden we ons pas goed aan hun ergernis blootstellen als we hun haat vermijden. Daarom moeten we bij het uitwijken voor weldaden een zinvolle en eerlijke reden hebben.

stelling 72. De vrije mens handelt nooit te kwader trouw, maar altijd te goeder trouw.

bewijs. Als de vrije mens, voorzover hij vrij is, te kwader trouw zou handelen, dan zou hij volgens het gebod der rede handelen (want daarom wordt hij nu juist door ons vrij genoemd). Dan zou tekwaadertrouw handelen een deugd zijn en dientengevolge zou het verstandiger zijn voor ieder, die zijn eigen wezen wil bewaren, om te kwader trouw te handelen; d.w.z. het zou voor de mensen verstandiger zijn alleen in woorden overeen te stemmen, maar wat de zaak zelf betreft een tegengestelde mening te hebben — wat absurd is. Dus handelt de vrije mens te goeder trouw en niet te kwader trouw.

opmerking. Als men nu zou vragen wat er zou gebeuren als een man zich door kwade trouw van aanwezig doodsgevaar zou kunnen bevrijden, zou dan niet de rede, die immers eigen wezen wil bewaren, hem ertoe overhalen om te kwader trouw te zijn? Het antwoord hierop zal zo zijn, dat als de rede hiertoe overhaalt, dat dit dan voor alle mensen geldt, en zo zou de rede de mensen ook ertoe overhalen om te kwader trouw verdragen te sluiten, bondgenootschappen aan te gaan, gemeenschappelijk recht te hebben, d.w.z. in feite géén gemeenschappelijk recht te bezitten, wat absurd is.

(vert. vD)

lezingen voor de radio

donderdag 10 november AVRO 14.15 uur:

Matthew I. Spetter: „Jeugd, sex en de dubbele moraal”.

maandag 7 november VARA 19.40 uur:

J. P. van Praag: „Jongeren en ouderen”.

maandag 14 november VARA 19.40 uur:

J. van Lelyveld: „De op-art van het dagelijks bestaan”.